

Vele draadslachtoffers in de ringverslagen

Door S. Braaksma

Verscheidene natuurbeschermers zijn er reeds lang van overtuigd, dat de sterk toenemende „verdrading” van het landschap niet alleen een ernstig ontsierend element betekent, maar dat deze tevens een steeds groeiende bedreiging vormt voor de vogelstand. In Duitsland worden de bovengrondse elektrische leidingen door een aantal vogelkenners zelfs beschouwd als één van de voornaamste oorzaken van de sterke achteruitgang van de ooievaar in West-Europa.

Het is dan ook uit een oogpunt van natuurbescherming, zoals o.m. in verband met de tracering van nieuwe hoogspanningsleidingen, dringend gewenst om de beschikking te krijgen over betrouwbare cijfers, die een indruk geven van de omvang van de nadelige invloed van bovengrondse draden op de vogelstand. Nu is er in dit opzicht in ons land gelukkig reeds enig onderzoek verricht. Er zijn n.l. enkele plaatselijke vogelkenners en ook een 3-tal N.J.N.-afdelingen bezig of bezig geweest met min of meer geregelde controles langs bepaalde trajecten van hoogspanningsleidingen. Dergelijke gegevens zijn uiterst waardevol, omdat zij een basis kunnen vormen voor het berekenen van de aard en de omvang van de schade die door de hoogspanningsleidingen aan de vogelstand wordt toegebracht. Er zijn echter bij mijn weten tot dusverre slechts resultaten van twee lokale onderzoeken gepubliceerd en dat is vooralsnog echt te weinig, om alleen op grond daarvan de omvang van het draden-euvel in landelijk verband te kunnen beoordelen. Nu er juist aan een landelijk overzicht zo dringend behoefte blijkt te bestaan, lijkt het mij de moeite waard om het probleem eens van een andere kant te benaderen.

De ringresultaten van het Vogeltrekstation geven ons n.l. een vrij goed inzicht in de manieren waarop een vogel aan zijn eind kan komen. Hoewel bij vele soorten een groot deel van de terugmeldingen van dode vogels betrekking heeft op dieren waarvan de doodsoorzaak niet kon worden achterhaald of althans niet door de berichtgevers is vermeld, blijken er toch verscheidene gevallen te zijn, waarbij de doodsoorzaak of vermoedelijke oorzaak nauwkeurig is omschreven. Het leek een zinrijke bezigheid om ons

eens grondig in laatstgenoemde terugmeldingsgevallen te verdiepen. Zij kunnen ons ondanks hun onvolledigheid n.l. ongetwijfeld waardevolle aanwijzingen geven over het probleem van de draadslachtoffers.

Ter toelichting dient te worden vermeld, dat dit onderzoek betrekking heeft op alle vogels, die in de gepubliceerde ringverslagen van het Vogeltrekstation in de jaren 1944 t/m 1963 zijn vermeld als „doodgevlogen”, „gevonden langs spoorlijn”, „draadslachtoffers” etc. Nu is „doodgevlogen” beslist een rekbaar begrip, want de vogel in kwestie kan b.v. even goed tegen een passerende auto zijn gevlogen als tegen een glasruit. Er zijn echter wellicht ook vogels bij, die de dupe werden van de een of andere bovengrondse leiding en die dus in dit verhaal thuis horen. Het voorgaande geldt ook ten aanzien van vogels, die dood werden gevonden langs een spoorlijn. Er bestaat n.l. uiteraard een grote kans dat zij door een passerende trein zijn gedood. Er zijn echter wellicht ook vogels bij die zich doodgevoegen hebben tegen de overspanningen van het elektrisch net. Het spreekt vanzelf, dat dergelijke twijfelgevallen niet zonder meer bij de categorie „draadslachtoffers” mogen worden opgeteld. Zij zijn dan ook als dubieuze opgaven beschouwd.

Een beschouwing van het overzicht *) van de als doodgevlogen teruggemelde vogels leert ons, dat in de jaren 1944 t/m 1963 78 geringde vogels behorende tot 32 soorten als draadslachtoffers werden gemeld, terwijl er verder nog 6 exemplaren dood werden gevonden langs spoorlijnen en 37 ex. zonder nadere aanduiding als „doodgevlogen” werden geregistreerd. Er blijken aldus in voornoemde jaren 72—115 geringde vogels behorende tot 33—42 verschillende soorten als draadslachtoffers of mogelijke draadslachtoffers te zijn gemeld. Deze terugmeldingen zijn afkomstig uit 17 landen: Ierland (2), Engeland (6—7), Marokko (1), Spanje (5), Frankrijk (3—6), België (2—3), Nederland (30—61), Duitsland (9—12), Zwitserland (1), Oostenrijk (1), Polen (2), Denemarken (2—3), Noorwegen (1—2), IJsland (1), Zweden (2—4), Finland (3) en Rusland (1). Het dradeneuvel is dus wel zeer algemeen verbreid!

Uit het overzicht blijkt, dat niet alleen van de grote en middelgrote vogelsoorten maar ook onder de kleine soorten verscheidene exemplaren het slachtoffer worden van bovengrondse draden. Het feit, dat zowel van de sneeuwgorz als van de notenkraker de enige over een tijdvak van 20 jaar gepubliceerde terugmelding van een gestorven vogel betrekking heeft op een draadslachtoffer spreekt in dit opzicht boekdelen!

Zeer belangrijk is uiteraard de vraag hoe groot het werkelijke aantal draadslachtoffers in de onderhavige 20 jaar is geweest. De gepubliceerde gegevens zijn hiervan n.l. vanzelfsprekend maar een zeer kleine fractie. Om te beginnen blijkt, dat bij 3.354 van de in genoemde overzichten van het

*) Een gedetailleerd overzicht van de in de jaren 1944 t/m 1963 als doodgevlogen teruggemelde vogels, waarop deze beschouwing berust, is aanwezig in het archief van het RIVON. — S. B.

Vogeltrekstation vermeldde 13.345 gepubliceerde terugmeldingen de doods-oorzaak onbekend, of althans niet nader vermeld is. Het lijkt ons zeker verantwoord om deze 3.354 bij de verdere berekeningen buiten beschouwing te laten, zodat wij kunnen uitgaan van een totaal van ± 10.000 teruggemelde geringde vogels. Hiervan werden in 20 jaar tijds, zoals gezegd, 72 exemplaren met zekerheid als draadslachtoffer teruggemeld, hetgeen dus neerkomt op 0,7%. Bovendien schuilen onder de 43 dubieuze gevallen stellig nog een aantal draadslachtoffers. Hier staat echter weer tegenover, dat er van verschillende vogelsoorten tot dusverre nog geen geringde exemplaren als draadslachtoffers werden teruggemeld.

Het lijkt ons evenwel aannemelijk dat in de afgelopen 20 jaar tenminste een half tot één procent van de als dood of stervend teruggemelde geringde vogels als draadslachtoffers mag worden aangemerkt. Als wij er van uitgaan, dat de ringresultaten een goede indicator vormen voor de doodsoorzaken, betekent dit dat er van de ruim 800.000 vogels die er in de onderzoeksperiode werden geringd, in feite wellicht tenminste 4.000—8.000 exempla-

ren het slachtoffer van bovengrondse draden zijn geworden. Dit betekent dus een gemiddelde van 200—400 geringde draadslachtoffers per jaar. Nu lijkt dit op het eerste gezicht misschien niet veel, maar wij dienen wel te bedenken dat er volgens insiders wellicht minder dan één promille van de vogels die in Nederland broeden of die ons land op de trek passeren is geringd. Het totale aantal draadslachtoffers ligt dan in feite dus wellicht ergens in de orde van tenminste 200.000—400.000 per jaar.

Het is in dit verband wellicht interessant om te vermelden, dat Zweeres in 1959 de totale vogelbevolking van ons land op gemiddeld tenminste 20—40 miljoen exemplaren taxeerde. Sommige kritische geesten zullen misschien geneigd zijn om op te merken dat vogels, die hier als doortrekkers worden geringd, eigenlijk niet als Nederlandse vogels mogen worden beschouwd. Zij hebben daarin ongetwijfeld ten dele gelijk. Men dient echter wel te bedenken dat onze „eigen” broedvogels voor een belangrijk deel in het buitenland plegen te overwinteren en daar blijkens de ringresultaten zeker evenzeer — zij het misschien niet in gelijke mate — gevaar lopen om er als draadslachtoffers te sterven als de „buitenlanders” in ons land.

Het lijkt niet gewaagd om te veronderstellen dat het aantal draadslachtoffers onder de vogels die in ons land broeden of ons land tijdens de trek bezoeken in werkelijkheid zelfs nog belangrijk groter is dan de voornoemde 200.000—400.000 per jaar. Het blijkt n.l. dat een zeer groot deel van de terugmeldingen betrekking heeft op vogels die werden geschoten of die op andere wijze moedwillig door mensen werden gedood. De kans dat dergelijke vogels worden teruggemeld is aanzienlijk groter, dan de kans dat een draadslachtoffer wordt gevonden, hetgeen uiteraard van invloed zal zijn op de percentages.

Zolang er echter nog geen statistisch bruikbare methoden zijn ontwikkeld om de ringresultaten in dit opzicht naar behoren te interpreteren, kunnen wij alleen maar gissen naar de factor, waarmee wij het voornoemde getal eventueel zouden mogen vermenigvuldigen. Voor ons zelf zijn wij er echter vrij zeker van, dat het zeer wel mogelijk is, dat ieder jaar minstens een half en wellicht meer dan één miljoen exemplaren de dupe worden van bovengrondse draden. Degenen, die een dergelijk getal absurd hoog vinden dienen te bedenken, dat er volgens een opgave van Zweeres alleen al door de Belgische vogelvaarders tot voor kort meer dan 11.000.000 vogels per jaar werden buitgemaakt en dat Mörzer Bruijns en Stwerka in 1961 berekenden dat er alleen in ons land per jaar zich mogelijk wel 200.000—300.000 merels doodvliegen tegen ramen en windschermen.

Het is dan ook beslist niet zo, dat een aantal van een half of zelfs een heel miljoen exemplaren als een onoverkomelijk verlies voor de vogelstand moet worden gezien. Er zijn, eventueel afgezien van de in het begin van dit artikel gencemde ooievaars, geen aanwijzingen, dat een vogelsoort door het dradengevaar ernstig in haar voortbestaan wordt bedreigd. De jaarlijkse aanwas is bij de meeste vogelsoorten voorlopig nog ongetwijfeld voldoende groot om de geleden verliezen ruimschoots te compenseren. Bovendien dient niet te worden vergeten, dat bij een uitdunning van de stand de levenskansen voor

de overlevenden in den regel meestal stijgen. Een aantal aaseters onder de vogels profiteert zelfs kennelijk van de aanwezigheid van hoogspanningsleidingen. Het feit, dat kraaien de hoogspanningsmasten graag als broedplaats kiezen, hangt hier mogelijk ten dele mee samen. Desondanks betekent de „verdrading” van het landschap voor de vogelstand stellig een niet te onderschatten gevaar. Het is n.l. zo, dat de beschikbare oppervlakte broedgelegenheid voor vele vogelsoorten zowel in ons land als in het buitenland sterk afneemt, hetgeen op den duur voor vrijwel al deze soorten onherroepelijk tot sterke achteruitgang moet leiden. Het aantal bovengrondse draden neemt daarentegen steeds toe. De relatieve kans op slachtoffers onder de vogels wordt dan ook steeds groter. Dat dit niet zo maar een losse bewering is, maar wel degelijk een reëel gegeven, blijkt bij een nadere beschouwing van de drie vogelsoorten die blijkens het samengestelde overzicht in de afgelopen 20 jaren de grootste aantallen geringde draadslachtoffers hebben opgeleverd, n.l. kievit, kokmeeuw en spreeuw.

Van eerstgenoemde soort werden n.l. gedurende de periode van 1944 t/m 1953 385 geringde vogels als „dood” of „stervende” teruggemeld. Hiervan mogen blijkens de beschikbare gegevens 1 of 2 exemplaren als draadslachtoffers worden aangemerkt, hetgeen neerkomt op een percentage van 0,3 à 0,5. In de jaren 1954 t/m 1963 blijken echter 8 van de 580 dito terugmeldingen op draadslachtoffers betrekking te hebben, hetgeen overeenkomt met een percentage van 1,2.

Bij de kokmeeuw was er in eerstgenoemde periode één draadslachtoffer op

een totaal van 184 terugmeldingen, ofwel 0,5%. In de 2e periode daarentegen hebben 7 à 8 van de 426 terugmeldingen betrekking op draadslachtoffers, hetgeen dus een percentage van 1,6 à 1,9 oplevert.

Bij de spreekw blikken de cijfers zich als volgt te verhouden: 1e periode 1.178 terugmeldingen, waarvan 1 tot 3 draadslachtoffers (= 0,1 à 0,3%); 2e periode 1258 terugmeldingen, waarvan 7 of 8 draadslachtoffers (= 0,6%). Laten wij de exemplaren waarvan de doodsoorzaak onbekend is buiten beschouwing, dan worden de aantallen: Kievit 1e periode 284 terugmeldingen, waarvan 1 of 2 draadslachtoffers (= 0,4 à 0,7%), 2e periode 475 terugmeldingen, waarvan 8 draadslachtoffers (= 1,7%); kokmeeuw 1e periode 74 terugmeldingen, waarvan één draadslachtoffer (= 1,3%), 2e periode 191 terugmeldingen, waarvan 7 à 8 draadslachtoffers (= 3,7 à 4,2%); spreekw 1e periode 691 terugmeldingen, waarvan 1 tot 3 draadslachtoffers (= 0,2 à 0,4%), 2e periode 662 terugmeldingen, waarvan 7 à 8 draadslachtoffers (= 1,1 of 1,2%).

Hoe deze terugmeldingen dus ook worden bekeken, zij geven in ieder geval bij elk van de soorten meer dan een verdubbeling te zien van het aantal draadslachtoffers gedurende de laatste tien jaren!

Het zal ongetwijfeld interessant zijn, om na te gaan in hoeverre deze stijging zich in de toekomst voortzet. Het mooiste zou zijn als men hierbij tevens zou kunnen beschikken over kwantitatieve gegevens over de uitbreiding van het aantal kilometers hoogspanningsleidingen. Dat het de hoogspanningsleidingen zijn, die van de bovengrondse dradenwirwar voor de vogels het grootste gevaar opleveren, lijkt mij n.l. vrijwel zeker. Hierop wijzen ook de gegevens in het samengestelde overzicht: in 14 gevallen noemden de berichtgevers een hoogspanningsleiding als doodsoorzaak, tegenover éénmaal een telegraafdraad, éénmaal een antenne en twee maal prikkeldraad. Over de vogels die als „doodgevlogen” en „gevonden langs de spoorlijn” werden opgegeven zijn hiervoor reeds de nodige opmerkingen gemaakt. Het begrip „draadslachtoffers” is uiteraard nog rekbaarder dan het begrip „slachtoffer van elektrische leiding”. Beide categorieën bieden in deze voorlopig weinig houvast. Mogelijk zijn echter in de oorspronkelijke correspondentie van het Vogeltekstation nog nadere aanwijzingen te vinden. Het bewerken van ringresultaten is in ieder geval een boeiende en leerzame bezigheid!

Literatuur.

Mörzer Bruijns, M. F. en Stwerka L. J., 1961: Het doodvliegen van vogels tegen ramen. *De Levende Natuur* jrg. '64, p. 253, 258.

Zweeres, K., 1959: Hoeveel vogels leven er in Nederland? *Het Vogeljaar* 7, p. 132-133.

Idem, 1961: Belgen vangen elf miljoen vogels per jaar. *Het Vogeljaar* 9, p. 253-256.